„ MOARTEA LUI VIRGILIU”
SAU DESPRE POETUL - IZBĂVITOR

Ana Ionesei

Prolog: ”Poezia dispune neîngrădit, după bunul ei plac, de suferinţă şi dorinţă, de plăcere şi durere, eroare şi adevăr, de sănătate şi maladie. Ea întrprinde totul pentru a atinge scopul scopurilor- ridicarea omului peste condiţia lui proprie...”(Novalis).

Romanul interbelic este simptomatic pentru metamorfozele unei culturi, iar mărturia unui filosof-poet ca Hermannn Broch este demnă de luat în seamă, mai ales datorită formulei de „roman-liric” pe care o adopta acesta pentru *Moartea lui Virgiliu* (1945).

Ultimele optsprezece ore ale vieţii poetului Virgiliu sunt organizate „simfonic”de către Hermann Broch, astfel că cele patru capitole ale *Gedicht*-ului său corespund celor patru elemente constitutive ale universului.

„*Sosirea*”sub semnul Apei şi ancorarea în portul Brundisium marchează începutul drumului spre cunoastere al poetului muribund.

„*Coborârea*”(întru *Foc*) descrie autoculpabilizarea lui Virgiliu pentru a se fi lăsa „îmbătat” de frumuseţe în conceperea Eneidei. În pragul morţii, poetul îşi reproşează că opera sa nu ar fi decât o înfrumuseţare a unor idei dinainte ştiute, fără înfăptuirea simultană a unui progres interior.

În partea a treia, intitulată „*Pământ*”-*Aşteptarea,* are loc întâlnirea cu Cezar. Deşi iniţial convins că „eşecul”Eneidei îi impune să o distrugă fără a

o termina şi a o îmbunătăţi, în urma dialogului cu împăratul, Virgiliu are revelaţia faptului emergenţei oricărei plăsmuiri umane din „discordanţă”:

”Zeii nu voiau ca el să-şi termine versurile, nu voiau ca el să înlăture discordanţa versurilor, căci orice operă omenească trebuie să ia fiinţă din crepuscul şi din orbire, aşadar să rămână în discordanţă; aceasta este hotărârea zeilor(...). În această discordanţă e dat nu numai blestemul, ci şi harul, nu numai insuficienţa omului, ci şi apropierea sa de zeu(...)”[1].

Capitolul final, „*Eter-Întoarcerea acasa*”, surprinde trecerea în lumea de dincolo a poetului. Apogeul acestui periplu face cunoscută atotputernicia Cuvântului:”*cuvântul plutea deasupra universului, plutea deasupra nefiinţei, plutea dincolo de exprimabil şi ne-exprimabil* (...) *nu putu să-l reţină, şi nu-i era îngăduit să-l reţină; era pentru el de nepriceput, de nerostit, căci se afla dincolo de grai”*[2].

Adevăratul erou al acestui „roman-poem” nu este Virgiliu, ci Virgiliu-Broch, după cum am putea afirma că eroul *Eneidei* este Enea-Virgiliu. Delimitarea dintre filosofie şi poezie este depăşită de către Broch prin performanţa de a face poezie filosofând şi de a filosofa făcând poezie[3].

Formula-cheie sub egida căreia se desfăşoară procesul artistic este triada *poezie-cunoaştere-acţiune.*

Misiunea poetului este de a „trezi” la cunoaştere, astfel că poetul este un *izbăvitor” (Heilbringer,* notiune ce trebuie distinsă de cea de *Heiland*-„mântuitor”, în accepţiune strict religioasă).

---

[1] *Hermann Broch, Moartea lui Virgiliu, Univers, 1975, p.477.*
[2] MV, p.527.
[3]Această modalitate de abordare artistică ne trimite la concepţia lui Novalis privitoare la raportul dintre filosofie şi poezie:*”Poezia este eroina filosofiei. Filosofia ridică poezia la rangul de principiu. Ea ne învaţă să preţuim valoarea poeziei. Filosofia este teoria poeziei. Ea ne demonstrează că poezia este totul...”(Novalis, Arte poetice. Romantismul, Univers, 1982).*

Or, cunoaşterea şi implicit autocunoaşterea tind a se supune exigenţelor principiului totalităţii şi simultaneităţii. În acest sens, lirismul are atât harul de a sesiza realităţile sufleteşti cele mai profunde, opoziţiile antinomice, cît şi sarcina de a armoniza raţionalul şi iraţionalul.

Sentimentul nedesăvârşirii ce-l pustiise pe Virgiliu îşi are resorturle nu în pretinsa imperfecţiune a operei invocată, ci în angoasa presimţirii morţii.

Starea de agonie îi impune necesitatea cunoaşterii morţii, „ştiinţă" ce n-o dobândise pe parcursul vieţii nici prin medicină, nici prin astrologie ori filosofie, întrucât nu există o profesie anume subordonată direct cunoaşterii morţii:*"Iar acum, zăcând în întuneric, îşi înţelegea viaţa, şi înţelegea cât de mult fusese aceasta o continuă pândă a desfăşurării morţii, desfăşurată conştiinţa, desfăşurat germenul morţii, care e săditde la început în orice viaţă şi o rezumă (...)*[4].

Cunoaşterea morţii asigură libertatea sufletului

Or, poezia este vocea din adâncurile fiinţei care poate prefigura apropierea morţii, astfel că poetul este profetul cel mai inspirat dar şi cel mai lucid al morţii. Nu întâmplător călăuza fidelă a lui Dante prin Infern şi Purgatoriu este tocmai Virgiliu!

Într-un moment de veghe reflexivă din *Coborârea,* Virgiliu exclamă:*"Eu nu mai vreau să fiu eu, vreau să dispar în cea mai mare adâncime lipsită de umbră a inimii mele şi în singurătatea cea mai profundă a ei,* ***iar acolo poemul meu trebuie să mă preceadă****"*[5].

Travaliul poetic este menit a înfrunta moartea, şirul plăsmuirilor prin care poetul ipostaziază realitatea având atât umilinţa, cât şi demnitatea recunoaşterii destinaţiei ultime cunoaşterii, care este moartea:

[4] MVp.113.

[5] MV, 217.

”Viaţa poate fi sesizată numai prin alegorii, alegoria poate fi exprimată numai prin alegorie; lanţul de alegorii este fără de sfârşit, iar lipsită de alegorii e numai moartea, către care acest lanţ se întinde, ca şi cum ea ar fi ultima sa verigă, totuşi în afara lanţului-ca şi cum toate alegoriile ar fi modelate numai pentru ea , ca să-şi sesizeze totuşi lipsa de alegorii, ca şi cum abia prin moarte limba şi-ar recâştiga simplitatea originară (...)în orice limbă omenească surâde moartea”[6].

Astfel, dacă arta nu poate să anuleze moartea, totuşi poezia poate „îmblânzi” chipul morţii, anunţându-l mereu, desăvârşind prin aceasta demersul cunoaşterii.

Epilog: ***„Poetul:...copac blestemat,/ cu fruct binecuvântat”***

(L.Zorilla y Moral)

Nota: Articolul a fost publicat prima dată în volumul: *“Factori determinanţi ai calităţii vieţii: educaţia, religia, cultura, mediul de afaceri, valorile socio-umane”*, volum academic, publicat sub tutela Institutului Delphy, la Editura Argonaut, Cluj-Napoca

BIBLIOGRAFIE

1. Hermann Broch, *Moartea Lui Virgiliu, Univers, Bucureşti, 1975.*
2. Novalis, *Conceptul de romantic; Despre poezie; Geniu şi poet; Despre artă; Despre poetică; Varia, în vol. Arte poetice. Romantismul, Univers, 1982 (pp. 25, 30, 32, 34, 36, 40).*

[6] MV, 399.